

Rav Re'em ha-Kohen on the Challenge of Mental Health in Halakha

Rav Noah, OSM Mishmar (Digging Deeper Following Rav Yoni Rosensweig's Presentation)

The book before you deals with a topic which, mostly, until now has not been dealt with: the domain of the psyche [נפש] and mental illness in halakhic deliberation. Although mental illness has accompanied

humanity from time immemorial, in recent years there has been a great shift in our understanding and awareness of them: In the past, people would suffer from mental illness without treatment.

Nowadays, the medical and clinical realms have advanced greatly—in identification and understanding mental illness. This renaissance requires a new halakhic deliberation based on foundational halakhic

principles—based on the development of proper tools for integrating our knowledge of the mind and mental illness.

Although the accepted halakhic expression associated with life and death situations is known as “*pikuach nefesh*,” most of the halakhic treatment involves physical health and healing and preserving life and not dealing with the mind/human psychology [נפש] itself. Take, for example, Rashi's comment related to the concern for and treatment of someone overcome by “an evil spirit [*ruach ra'a*].”: “because of *ruach ra'a*—for the demonous spirit enters a person, and he runs to and from, and perhaps he might drown in a river or fall and die [by accidentally bringing himself to a dangerous situation without conscious awareness].” In other words, Rashi deals with the psychological issue which requires intervention because of the potential physical danger and not because the psychological distress or state is itself the problem. There is no question the halakhic deliberation around physical danger is significant and has been dealt with by the greatest rabbinic decisors. Nowadays, we contend not with the painful and chronic or terminal elements of mental illness, but with a life of mental illness in the

הספר שכתב הרב יונתן רוזנצוויג שליט"א מתמודד עם נושא שההלכה עד כה כמעט ולא התמודדה אתו: מקומה של הנפש ושל מחלות הנפש¹ בשקולים ההלכתיים. אף שמחלות הנפש לוו את האנושות מאז ומעולם, בדורות האחרונים חל שנוי עצום בהבנתן ובמודעות אליהן: בעוד בעבר אנשים שחלו במחלות נפש לא זכו לטיפול, בימינו התחום הטפולי והרפואי התקדם מאוד, הן בזהוי המחלות והבנתן. התחדשות זו מחייבת גם התבוננות הלכתית מחדשת המבססת על יסודות ההלכה, ועל פתוח כלים התואמים את הבנת הנפש ומחלותיה.

למרות שהבטוי ההלכתי המקביל לדיני נפשות הוא 'פקוח נפש', רב העסוק הקנים בהלכה הוא ברפואת הגוף ובהצלת החיים ולא בטיפול בנפש עצמה. כך לדגמא בדברי רש"י ביחס לטיפול ודאגה למי שנתקף ברוח רעה (רש"י תענית כב [עמוד ב]): "מפני רוח רעה – שנכנס בו רוח שדה, ורץ והולך, ושמא יטבע בנהר או יפל וימות". כלומר, רש"י נוגע רק בכך שהבעיה הנפשית מצריכה טפול משום שהיא מהנה סכנה לגוף ולא מכיון שהיא עצמה קשי ובעיה. אין ספק שהשקול של הצלת הגוף הוא שקול משמעותי וגדולי הפוסקים עסקו בכך (ראו לדגמא אגרות משה אבן העזר [חלק א] סימן ה). אולם כיום ישנה הכרה בעבודה שיש להתמודד לא רק עם פן צר וסופני של מחלת הנפש, אלא עם החיים בצלה, ועל פן מקורות ההלכה העוסקים בעצם הבעיה הנפשית וזלים ואינם מפתחים דים.

הנצי"ב מוולוז'ין (מרומי שדה, הוריות ד [עמוד ב]) הגדר שיש שני סוגי הוראה: הוראה לשעתה המתבססת על דמוי מלתא למלתא, והוראה לדורות המתבססת על לפולה של תורה. כדי להתמודד עם תחום חדש זה, וליסד דרכי הוראה שתעמדה לדורות, יש להגדיר את המקורות היסודיים שיכולים לשמש כשרשים מוצקים להלכה.

[לפי עניות דעתי] אחד המקורות השרשים ליצירת ענפי הלכה רבים המבססים לא רק על הצלת הגוף המיידית, הוא שיטת רבי שמעון בן מנסיא מדוע יש לחלל שבת לצורך הצלת נפשות (יומא פה [עמוד ב]): "רבי שמעון בן מנסיא אומר: ושמרו בני ישראל את השבת, אמרה תורה:

¹ In Hebrew the phrase “מחלות הנפש” means mental illnesses. However, “mental illness” connotes the medicalized model of mental health and psychological wellbeing—one which is becoming less popular in the mental health field (outside of psychiatry). Additionally, mental health is broader than mental illness narrowly defined. For example, many people seek therapy because of a life crisis (job loss, navigating sexual orientation, divorce, death, etc.) and not because of psychopathology (e.g. borderline personality disorder, OCD, Agoraphobia, etc.). Others will seek therapy to help them navigate general life challenges (e.g. want to quit smoking, want to stop engaging in unhealthy relationships, etc.).

shadows, and therefore, halakhic sources that deal with psychological issues/phenomena themselves are impoverished and not developed enough. The Netziv postulated two different forms of halakhic ruling [*hora'a*]: a ruling for a historical moment [*hora'a le-sha'ata*] based on inference and analogy. Second, a ruling for all generations based on ordinary halakhic machinations [*pilpula shel Torah*]. To grapple with this new area of *halakha* [e.g. mental health], and to establish halakhic precedent which will stand for future generations, we need to define the foundational sources for which we can use as solid foundations for *halakha*.

One of the foundational sources to create a host of halakhic avenues to deal with mental illness based not only on immediate physical danger, is the position of R. Shimon ben Menasya on why one should violate *Shabbat* for life-threatening danger: RSBM said: "and the Jewish people safeguarded the Sabbath," the Torah said: violate one *Shabbat* so that you may keep many *Shabbatot*." There are other rationale offered in this *sugya* about violating *Shabbat* to save a life--and the primary one is Shmuel's position: "And you shall live by them and you should not die by them"--deals with the immediately physical danger, **RSBM weighs not only the value of life versus death but deliberates about a hierarchy of violating *Shabbat* temporarily for a full and proper life in the future.** While, practically, the position "And you shall live by them and you should not die by them" is the essential halakhic source, it's valuable to relate to all the sources embedded in the *sugya* as worthy of independent value and, as well, the conclusions drawn from them. Practically, we hold like the Behag that one can violate *Shabbat* to save a fetus even though a fetus isn't fully considered a halakhic person [*nefesh*]-since he will keep *Shabbat* in the future. Similarly, the Beit Yosef [R. Yosef Karo] rules that one may violate *Shabbat* to save one's child being abducted and will assimilate/stop being religious, even though this isn't saving a person's life (from a physical threat). In light of the above, my understanding is that part of the halakhic dispensation to violate *Shabbat* for a sick person is for saving his future observance of *Shabbatot*--and not only the immediate saving of his life is the foundation and basis for violating *Shabbat*, that we need develop more halakhic paths [for people with mental illness] not based on immediate physical danger.

חלל עליו שבת אחת, כדי שישמר שבתות הרבה". בעוד הנמוקים הנוספים שם בסגיה לחלל שבת על פקוח נפש - ובראשם דברי שמואל: "וחי בהם ולא שימות בהם" - עסקו בהצלת המידית של הגוף, רבי שמעון בן מנסיא מעמיד לא רק את ערך החיים מול המות אלא מציב שקול עדיפות של חלול שבת זמני לצורך חיים שלמים ומתקנים יותר בעתיד. על אף שלהלכה "וחי בהם ולא שימות בהם" הוא המקור העיקרי (כפי שהביא הרמב"ם שבת ב,ג), יש להתניח לכל המקורות בסגיה כל אחד מהם כשקול עצמאי וממילא גם למסקנות השונות העולות ממנו. כך נפסק לדורות כדעת הבה"ג (שהובא ברמב"ן בתורת אדם) שיש להציל עבר בשבת אף שאין לעבר דיני "נפש" באפן מלא - מכיון שהוא עתיד לשמר שבת. באפן דומה הכריע הבית יוסף (אורח חיים שו, יד) שיש לחלל שבת להציל ילד מהשתמדות, אף שאין בכך הצלת הגוף בלבד (המחבר הכריע כדעת התוספות, ובגגוד לדעת הרשב"א (שו"ת חלק ז, רסז) שלא הביא את דברי רבי שמעון בן מנסיא. גם מגן אברהם על אתר נראה כאלו יסוד הדין הוא רק ההצלה המידית, אך בצדק תמה על דבריו האגרות משה (אורח חיים [חלק ה סימן] יח) והשאר [בצרך עיון גדול, [ואין כאן מקום להאריך]]. לאור כל זאת, [לפי עניות דעתי] ההבנה שחלק מן ההתר לחלל שבת על וחולה הוא גם הצלת השבתות העתידות שלו ולא רק הצלתו המידית היא בסיס ושרש, שצריך לפתחו לענפים רבים שאינם רק ההצלה המידית.

כאמור, הפסיקה בענייני הנפש טרם הגיע לגבוש של הוראה לדורות. הספר המונח לפנינו הוא חוליה מרכזית וחשובה בהפיכתה של הוראה לשעתה להוראה לדורות. הוראה לדורות צריכה להתבסס על מציאת שרשים איתנים במקורות ההלכה, ועל הוראה רחבה של פוסקי הדור. על כן צריך להודות למפעל האדיר של הרב יונתן רוזנצוויג, שבצעמל וביסודיות התניע עם הרבה מורי הוראה מבהקים, על כל אחת מהשאלות הסבוכות והמתחדשות האלו, ובכך הכין לנו תשתית רחבה להוראה לדורות.

בברכת כהן באהבה
השמח בצמיחת התורה הגלויה הלכה למעשה
רא"ם הכהן

חלל עליו שבת אחת כדי שישמר שבתות הרבה Halakha le- Ma'aseh Application of

בית יוסף אורח חיים שו:יג

נשאל הרשב"א על אחד ששלו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו על ידי ישראל מומר להוציאה מכלל ישראל אם ישם לדרך פעמיו בשבת פן נפחידה להמיר אם מתר לילך אפלו חוץ לג' פרסאות למאן דאמר דתחום ג' פרסאות דאורייתא ואפלו להביא חותם מצד המלכות מי דחנין מספק זה את השבת כדדחינו בספק נפשות? והשיב הדבר צריך תלמוד ומכל מקום כך דעתנו נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מהעברות... והשתא אם לתרוצא ד"מצוה רבה" הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא נפחידה עד שתמיר ואם לתרוצא דמחלק בין פשע ללא פשע הלא נמי לא פשעה, והלכך לחלל עליה את השבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למעבד כפינן לה

שולחן ערוך אורח חיים שו:יד

מי ששלו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל, מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה; ויצא אפלו חוץ לשלש פרסאות. ואי לא בעי, כפינן ליה

מגן אברהם אורח חיים שו:כט

אפלו למאן דאמר דהוי דאורייתא שרי דלגבי שלא תמר ותעביד כל זמיה חלול שבת הוי זה אסורא זוטא דמוטב לחלל שבת א' כדי שתשמר שבתות הרבה (בית יוסף)